

~ WSPÓLNOTA ~

Gazetka Parafii Świętego Michała Archanioła w Leśnej

Leśna 414, 34-300 Żywiec tel./fax (0-33) 867-13-55, 867-10-17
www.lesna.bielsko.opoka.org.pl lesna@bielsko.opoka.org.pl

ROK VII

Nr 20

25 września 2005 r.

Szkoła Podstawowa w Leśnej

W tym roku obchodzimy stulecie działalności szkoły podstawowej w Leśnej. Według zapisów w szkolnej księdze uczniów szkoła ta powstała w roku 1905.

W tym czasie Leśna należała do Austro-Węgier i wchodziła w skład prowincji Galicja. Prowincja ta (podobnie jak wszystkie inne w państwie Habsburgów) cieszyła się od 1867 r. dużą samodzielnością wewnętrzną. Posiadała m.in. własny Sejm Krajowy we Lwowie i Radę Szkolną Krajową. Językiem urzędowym Galicji był język polski. W 1891 r. wiceprzewodniczącym Rady Szkolnej Krajowej zostaje znany krakowski historyk Michał Bobrzyński. Od tego momentu w dość szybkim tempie powstają w Galicji różnego rodzaju szkoły, przede wszystkim ludowe. W 1874 r. było w Galicji 2362 szkoły ludowe przeważnie jednoklasowe, a w latach 1913- 1963 przeważnie wielo-klasowe. Liczba uczniów wzrosła w tym samym czasie ze 172 tys.(1874 r.) do 1152 tys.(1913).¹ W powiecie żywieckim w 1900 r. były 34 szkoły, m.in. 6 klasowa etatowa szkoła męska w Żywcu, etatowa 6 klasowa szkoła żeńska w Żywcu, 4 klasowa w Sucheju, 3 klasowa na Zabłociu, jednoklasowe w Radziechowach, Lipowej, Słotwinie i Wieprzu. W 1914 szkół w powiecie było już 79, oprócz już wymienionych także m.in. dwuklasowa w Leśnej i jednoklasowa w Siennej.²

W roku szkolnym 1905/1906 zapisanych do szkoły było 61 uczniów (38 chłopców i 23 dziewcząt). Były to roczniki 1894 do 1899.

Wszyscy oni stanowili pierwszą historyczną klasę w jednoklasowej Ludowej Szkole w Leśnej, jak wtedy nazywała się dzisiejsza podstawówka. Szkoła ta przez pierwszych 6 lat swej działalności, nie posiadała własnego budynku. Nauczyciele (nauczyciel), których nazwisk nie znamy dzisiaj, uczyli w domach prywatnych u państwa Barteczków i Baronów.³ W 1905 r. powstaje Komitet Budowy Szkoły w Leśnej. Komitet pozyskał teren pod budowę szkoły, zorganizował zbiórkę pieniędzy we wsi, przekonał mieszkańców do darmowej pracy przy budowie budynku. Budynek szkoły powstał w 1911 r. Pierwotnie był on parterowy i posiadał dwie sale lekcyjne (dzisiejsza klasa nr 3 i dzisiejsza salka gimnastyczna). W budynku ówczesnej szkoły mieściło się też mieszkanie kierownika i jego rodziny (dzisiejsze szatnie i główne wejście do szkoły).

Kierownikiem nowo powstałej placówki został w 1908 r.⁴ Józef Pawłowicz. Urodzony w 1883 r. w Sassowie w województwie lwowskim, w 1890 przenosi się wraz z rodziną do Zabłocia, gdzie jego ojciec otrzymuje posadę urzędnika w fabryce papieru. W tym samym roku młody Pawłowicz podejmuje naukę w 6 klasowej szkole męskiej w Żywcu (najwyżej organizacyjnie stojącej szkole ludowej w powiecie). Po jej ukończeniu został zapisany do "Biggerschule" w Białej, z niemieckim językiem wykładowym.

Po roku wstąpił do seminarium nauczycielskiego w Krakowie, które ukończył w 1905 r. Po ukończeniu seminarium rozpoczął pracę w charakterze nauczyciela pomocniczego w szkole w Zabłociu a następnie w Żywcu. 13 czerwca 1908 r. zdał egzamin dojrzałości i został nauczycielem kierownikiem jednoklasowej szkoły ludowej w Leśnej.⁵ W roku szkolnym 1908/1909 w szkole ludowej w Leśnej uczyło się 122 dzieci w 4 oddziałach (dzisiejszych klasach).⁶ Uczył wtedy zapewne tylko kierownik Pawłowicz. Program edukacyjny też nie był zbyt bogaty. Uczono pisać i czytać po polsku a także arytmetyki, prac ręcznych i gimnastyki.

W 1909 r. Pawłowicz ożenił się z nauczycielką z pobliskich Radziechów Felicją Janigą, która od tego momentu zaczęła również uczyć w Leśnej. W tym samym czasie nauczycielkami w Leśnej były także Elżbieta Czajkowska i Zofia Gołkiewiczówna.⁷

W 1911 r., jak już wspomniałem, został wybudowany budynek szkolny i mieszkanie dla kierownika. Obok szkoły był także szkolny ogród. W tym samym roku nowym nauczycielem zostaje Józef Wiśniewski a po roku zastępuje go S. Kuśnierz.⁸ Rok szkolny 1911/1912 był pierwszym rokiem w nowo wybudowanej szkole. Znajdowały się w niej dwie klasy przeznaczone do nauki. W klasach było kilka drewnianych ławek w których siedziało po czterech uczniów.⁹ Uczyło się wtedy 208 uczniów w sześciu oddziałach (klasach). Najwięcej w I - 57, najmniej w VI - 7 i w IV - 3.¹⁰ W 1912 r. szkoła w Leśnej otrzymuje wyższą rangę, staje się szkołą dwuklasową.

W sierpniu 1914 r. rozpoczęła się I wojna światowa. Zaborcy Polski stanęli naprzeciwko siebie w dwóch zwalczających się militarnych blokach. Rosja z Francją i Wielką Brytanią tworzyły Trójporozumienie a Niemcy i Austro-Węgry wraz z Włochami Trójprzymierze.

Na początku wojna nie zakłóciła działalności szkoły. Jedynym skutkiem działań wojennych było polecenie, aby dzieci robiły na pracach ręcznych onuce i szale. Jednak już w marcu 1915 r. nastąpiła przerwa w zajęciach z powodu braku opału, a w lipcu tegoż roku kierownik Pawłowicz został powołany do wojska austriackiego i służył w 16 tym Pułku Obrony Krajowej w Nowym Jicinie.¹¹ Na jego miejsce przyszła Nowakowska.¹² Po półrocznej służbie w grudniu 1915 r. Pawłowicz jako kierownik szkoły powrócił do Leśnej. W tym samym czasie pracę jako nauczyciel w Leśnej podejmuje J. Kuźniewicz.¹³ W czasie I wojny w szkole w Leśnej uczyła także najprawdopodobniej także Maria Rogalska, która w styczniu 1917 r. podjęła pracę w szkole w Siennej.¹⁴ W okresie I wojny światowej liczba dzieci uczących się w szkole w Leśnej wahała się od 175 w 1914 r. do 154 w 1918 r.¹⁴

11 listopada 1918 r. kończy się I wojna światowa. Józef Piłsudski otrzymuje z rąk Rady Regencyjnej władze nad wojskiem. Po 123 latach niebytu powstaje Państwo Polskie. Czasy są jednak niespokojne. Przez najbliższe trzy lata Polska będzie musiała się zmagać z Ukraińcami, Niemcami na Górnym Śląsku, Czechami i przede wszystkim bolszewicką, azjatycką, komunistyczną nawałnicą ze wschodu.

W II Rzeczypospolitej stanowisko kierownika szkoły utrzymał Józef Pawłowicz. Rok szkolny 1918/1919 był dość specyficzny. Do szkoły chodziło 115 uczniów, w tym tylko 20 chłopców (wszyscy uczęszczali do I klasy). W pierwszych latach powojennych szkolnictwo funkcjonowało w oparciu o stare wzory galicyjskie. Aż do końca 1920 r. funkcjonowała Rada Szkolna Krajowa, ale istniało już Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie. W powiecie żywieckim nadzór nad oświatą sprawowała w dalszym ciągu Rada Szkolna Okręgowa. Sytuacja w dziedzinie oświaty po I wojnie światowej wyglądała różnie w różnych byłych zaborach.

Wieś wielkopolska (były zabór pruski) miała w 1921 r. tylko 4% analfabetów, galicyjska 34%, a poleska (były zabór rosyjski) 78% niepiśmiennych.¹⁵ Na mocy dekretu Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego z 9 lutego 1919 r. wprowadzono na całym obszarze Polski powszechny obowiązek szkolny (którego nie było w zaborze rosyjskim) dla dzieci od 7 do 14 roku życia. Wprowadzono w ten sposób siedmioletnią szkołę powszechną. W Leśnej dekret ten udało się wprowadzić już w roku szkolnym 1921/1922. Uczyło się wtedy w szkole 202 uczniów w siedmiu oddziałach. W I 40 uczniów, II 39, III 38, IV 24, V 23, VI 19, VII 19.¹⁶ W prowadzeniu szkoły kierownikowi pomagała Rada Szkolna Miejskowa. Kolejnymi, w II Rzeczypospolitej przewodniczącymi tego gremium byli: Maciej Bednarz (1922-1926), Józef Piecuch (1927-1929), Józef Łodziana (1929-1931), Marcin Stefko (1931-1934), Stanisław Sapeta (od 1934).¹⁷

W latach dwudziestych kadre nauczycielską oprócz kierownika Pawłowicza i jego żony Felicji stanowili: Janina Dzieciakowa, Anna Saramianka, Karolina Sanetrówna, Helena Chrapkiewiczówna i od 1926 Zofia Jasicka Mastalerz.¹⁸

Lata 1924/1925 i 1925/1926 to obniżenie liczby zapisywanych do szkoły dzieci. W roku szkolnym 1923/1924 do szkoły w Leśnej uczęszczało jeszcze 176 uczniów w dwu następnych latach były to już liczby o wiele niższe, odpowiednio w 1924/1925 149, a rok później już tylko 104! W I oddziale 20, II 17, III 19, IV 18, V 12, VI 14 (tylko 3 chłopców!), VII tylko 4 dziewczynki.¹⁹ Wyjściem z tej sytuacji była decyzja Inspektoratu Szkolnego w Żywcu z dnia 23 kwietnia 1926 r. o likwidacji szkoły w Siennej (która nie posiadała własnego budynku), i przeniesieniu dzieci z tej szkoły do Leśnej. Szkoła w Leśnej posiadała bowiem własny budynek i tu uczęszczało więcej dzieci.

Leśna liczyła w 1926 r. 983 mieszkańców i posiadała powierzchnię 327 ha, Sienna natomiast 518 z obszarem 166,25 ha.²⁰ Wszystkie te rzeczowe argumenty nie były jednak w stanie przekonać mieszkańców Siennej. Nie widzieli oni potrzeby likwidacji szkoły, do której byli bardzo już przywiązani. Zaczęła się walka mieszkańców Siennej o własną szkołę.

Mimo początkowych oporów ostatecznie dzieci z Siennej zaczęły uczęszczać do szkoły w Leśnej. W 1930 r. szkoła w Leśnej otrzymuje wyższy stopień organizacyjny staje się szkołą powszechną czteroklasową. W latach trzydziestych liczba uczniów wahała się od 256 w roku szkolnym 1935/1936 do 301 w 1936/1937 i 361 w tym jedna uczennica wyznania mojżeszowego w 1938/1939.²¹ Z powodu dołączenia do obwodu szkolnego Siennej, zaczynają się kłopoty lokalowe. W tym czasie w budynku szkolnym znajdują się wciąż tylko dwie sale lekcyjne dzisiejsza klasa nr. 3 i salka gimnastyczna. Szkoła zmuszona jest wynajmować pomieszczenia od osób prywatnych m.in. w Leśnej pod numerem 131 i 221, Leśna "u Piecuchów", "u Barteczków", "u Tetłasa" oraz w Siennej.²²

W latach 30 tych w szkole uczyli następujący nauczyciele: kierownik szkoły - Józef Pawłowicz, nauczał języka polskiego, geografii, arytmetyki, rysunków i śpiewu; do roku 1932, w którym przeszła na emeryturę, uczyła też jego żona - Felicja Pawłowiczowa; do czerwca 1940 r. pracowała w Leśnej Zofia Jasicka Mastalerz, która uczyła tych samych przedmiotów co Pawłowicz, i dodatkowo prac ręcznych i ćwiczeń cielesnych; Joanna Lelo (1932-1937), nauczycielka najlepiej oceniana przez wizytatorów, uczyła języka polskiego i historii, później uczyła w wyżej zorganizowanej szkole w Zabłociu; Roman Lipowski (1932-1937); Stanisława Łodziana (1937-1945) i Andrzej Pyclik (od 1938 r.).

Epizodycznie uczyli w szkole tacy nauczyciele jak: Elżbieta Pietraszko (1934-1935), Józefa Partyńska (1934-1935), Maria Sanetrówna (1935-1936), Zofia Sakrejdzianka (1936-1937), Jadwiga Noszkiewiczowa (1937), Stanisława Obtulowiczowa (1937), Franciszek Sękowski (1937-1938), Henryka Dziubekowa (1937-1938), Dionizy Dobosz (1938-1939). Lekcje religii w tym czasie nauczali księża z Radziechów, do której to parafii Leśna wtedy należała. Dowożeni oni byli do szkoły furmankami. W latach 30-tych katechetami byli: ks. Franciszek Maślanka (1930-1934), ks. Jan Pitala (1934-1937), ks. Stanisław Czulak (od 1937).²³

Nauczyciele ze szkoły w Leśnej nie ograniczali się tylko do spraw edukacji. Byli także inicjatorami wielu przedsięwzięć na terenie wsi. Józef Pawłowicz w 1914 roku jeszcze przed wybuchem I wojny światowej był współzałożycielem Ochotniczej Straży Pożarnej w Leśnej. Zofia Mastalerz natomiast w 1936 była inicjatorką powołania Koła Gospodyń Wiejskich i pierwszego przedszkola.²⁴

W szkole działała od co najmniej 1925 biblioteka szkolna, która w październiku 1938 r. liczyła 564 tomy.²⁵ Działalność prowadziły dziewczęce i chłopięce drużyny Strzelca a od 1935 r. Szkolna Kasa Oszczędności. Opiekę nad tą ostatnią od 1937 r. sprawowała Stanisława Łodziana. Pod opieką m.in. Sękowskiego a później Pyclika działało harcerstwo. Szkoła dbała także o dzieci najbiedniejsze. W roku szkolnym 1936/1937 dożywiano 40 dzieci z Powiatowego Funduszu Pracy. Organizowano wycieczki szkolne. Najczęściej ich celem był Kraków. W czerwcu 1936 r. odbyła się wycieczka do Częstochowy.

Największą bolączką lat 30-tych była sprawa rozbudowy budynku szkolnego. Już od 1930 r. kierownictwo szkoły przy udziale władz gminy Leśna czyniło starania w tym kierunku.

Trzeba dodać, że rozbudową szkoły w Leśnej nie byli zainteresowani mieszkańcy Siennej. Oni w dalszym ciągu nie wyrzekli się myśli o własnej szkole. Nigdy nie traktowali szkoły w Leśnej jako swojej.

Duży wpływ na zintensyfikowanie działań w kierunku rozbudowy szkoły miały wizytacje dokonane przez podinspektora Jana Płatka w kwietniu i listopadzie 1934 r.²⁶ Od 1935 r. zaczęto gromadzić materiał na rozbudowę szkoły. 12 stycznia 1936 r. Rada Gromadzka w Leśnej podjęła uchwałę o rozbudowie szkoły w Leśnej. W tym samym czasie mieszkańcy Siennej także gromadzili materiał na budowę szkoły u siebie. Inspektor Obwodowy Szkolny z Białej poprosił, aby Gromada Sienna dostarczyła zgromadzone przez siebie materiały do rozbudowy szkoły w Leśnej, co miało obniżyć koszty o ok. 40%. Mieszkańcy Siennej nie posłuchali tych próśb i bez pozwolenia zaczęli budować własny budynek szkolny.²⁷

22 sierpnia 1936 r. pozytywną opinię na temat rozbudowy szkoły w Leśnej wydał Inspektor Szkolny w Białej. Prace rozpoczęto w 1937 r., dobudowując na parterze dwie sale i korytarz. W 1938 r. zbudowano piętro, gdzie zlokalizowano 4 następne sale lekcyjne, korytarz i klatkę schodową. W suterrenach oprócz piwnic umieszczono dwie ubikacje. Całość w stanie surowym nakryto dachem. Poświęcenia nowo rozbudowanej szkoły dokonano 16 października 1938 r. o godzinie 14.²⁸

Szkoła w Leśnej otrzymywała coraz wyższe stopnie organizacyjne. 15 listopada 1937 r. przemianowano czteroklasową szkołę publiczną w Leśnej na publiczną szkołę powszechną II stopnia. 15 lipca 1938 r. natomiast otrzymała III stopień organizacyjny.

Od września 1938 r. dzieci z Siennej znowu mogły się uczyć w swojej rodzinnej miejscowości, a Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie zezwala na budowę budynku klas filialnych w Siennej. Nie była to więc szkoła samodzielna lecz filialna szkoły

Rok 1939 to już czas zbliżającej się wojny. Dostrzec to możemy również w zapiskach w księdze protokołów dokonywanych przez Józefa Pawłowicza. W maju otrzymano zawiadomienie, aby zamówić maski przeciw gazowe oraz zarządzenie w sprawie zasłon do okien i dywersji chemiczno bakteriologicznej. 25 sierpnia otrzymano polecenie przesłania wykazu nauczycieli mających karty mobilizacyjne.²⁹

1 września 1939 r. o świcie, zamiast początku nowego roku szkolnego, zaczęła się II wojna światowa. Ale już w październiku dzieci wróciły do szkoły. Przez całą okupację niemiecką szkoła w Leśnej, tak jak i w innych miejscach byłego powiatu żywieckiego, funkcjonowała. Kierownikiem pozostał Józef Pawłowicz. Do 1942 r. dzieci uczyły się w budynku szkoły. Od tego roku w wyniku napływu osadników niemieckich, budynek szkolny został przekształcony w szkołę niemiecką, do której chodziło 21 dzieci. Dzieci polskie zmuszone były uczyć się ponownie w domach prywatnych.³⁰ Liczba godzin nauczania w tygodniu dla całej szkoły nie zmieniała się w stosunku do okresu przedwojennego i wynosiła - 120 tygodniowo, do końca roku szkolnego 1939/1940. Od następnego roku szkolnego 1940/1941 aż do 1943/1944 wynosiła 90 godzin tygodniowo. W roku szkolnym 1944/1945 z powodu nadciągającego frontu uczono się tylko 3 miesiące. Wtedy też budynek szkolny przeznaczony został na schronienie dla robotników budujących w pobliżu wsi umocnienia (okopy). Następnie mieścił się tu magazyn i w ostatniej fazie wojny (od stycznia do kwietnia 1945 r.) koszary dla niemieckiego wojska. W okresie okupacji liczba dzieci uczących się w szkole oscylowała między 220 a 240. Oprócz Pawłowicza w szkole uczyli: do czerwca 1940 r. Zofia Mastalerz; od października 1939 do lutego 1940 r. Irena Ciurla; do maja 1941 r. Stanisława Łodziana; do października 1942 r. Andrzej Pyclik; Karolina Sanetra; Bogumiła Ossetzka; Janina Miodońska.³¹

We wrześniu 1942 r. Andrzej Pyclik, który działał w konspiracji (tajne nauczanie) został zdekonspirowany i musiał uciekać.³¹ Kierownik Pawłowicz został aresztowany w sierpniu 1944 r. Była to akcja represyjna w odwecie za Powstanie Warszawskie i wzmoczoną działalność partyzancką na Żywiecczyźnie. Pawłowicz po przesłuchaniach w Mysłowicach został przewieziony do obozu koncentracyjnego Gross Rosen (Rogoźnica). Zginął podczas ewakuacji obozu w połowie lutego 1945 r.

II wojna światowa zakończyła się na żywiecczyźnie z początkiem kwietnia 1945 r. Zaczął się nowy okres w historii Polski jak również szkoły podstawowej w Leśnej.

¹ H. Wereszycki, Historia polityczna Polski 1864-1918, Ossolineum 1990, Wyd. II krajowe poprawione i rozszerzone, s.140.

² R. Kosiński, Powiat żywiecki i miasto Żywiec w latach 1900-1914 w świetle Szematyzmów Królestwa Galicji i Lodomeri z Wielkim Księstwem Krakowskim, [w:] Karta Groni nr XXI, Żywiec 2001, s. 124, 132.

³ E. Warchoł, Historia szkoły w Leśnej, [w:] Wspólnota, rok II, nr 2, 23-24 kwietnia 2000 r., s.1.

⁴ Słownik biograficzny żywiecczyzny, tom I, Żywiec 1995, s. 163.

⁵ ibidem, s. 163.

⁶ Księga wpisów uczniów Szkoły Ludowej w Leśnej.

⁷ Księga protokołów Szkoły w Leśnej.

⁸ ibidem.

⁹ Wywiad przeprowadzony przez ucznia Szymona Dziedzica ze swoją babcią Anną Sapetą Dziedzic.

¹⁰ Księga wpisów..., op.cit.

¹¹ Słownik biograficzny...op.cit.

¹² Księga protokołów...op.cit.

¹³ ibidem.

¹⁴ ibidem.

¹⁵ Księga wpisów...op.cit.

¹⁶ W. Roszkowski, Historia Polski 1914-2001, Warszawa 2002, s.34.

¹⁷ Księga wpisów...op.cit.

¹⁸ Archiwum Państwowe w Katowicach O/Żywiec, Inspektorat Szkolny Żywiec ISOW 23.

¹⁹ Księga protokołów...op.cit.

²⁰ Księga wpisów...op.cit.

²¹ Inspektorat...op.cit.

²² ibidem.

²³ ibidem.

²⁴ ibidem.

²⁵ Inspektorat Szkolny Żywiec ISOW - 171

²⁶ Inspektorat Szkolny Żywiec ISOW - 123

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

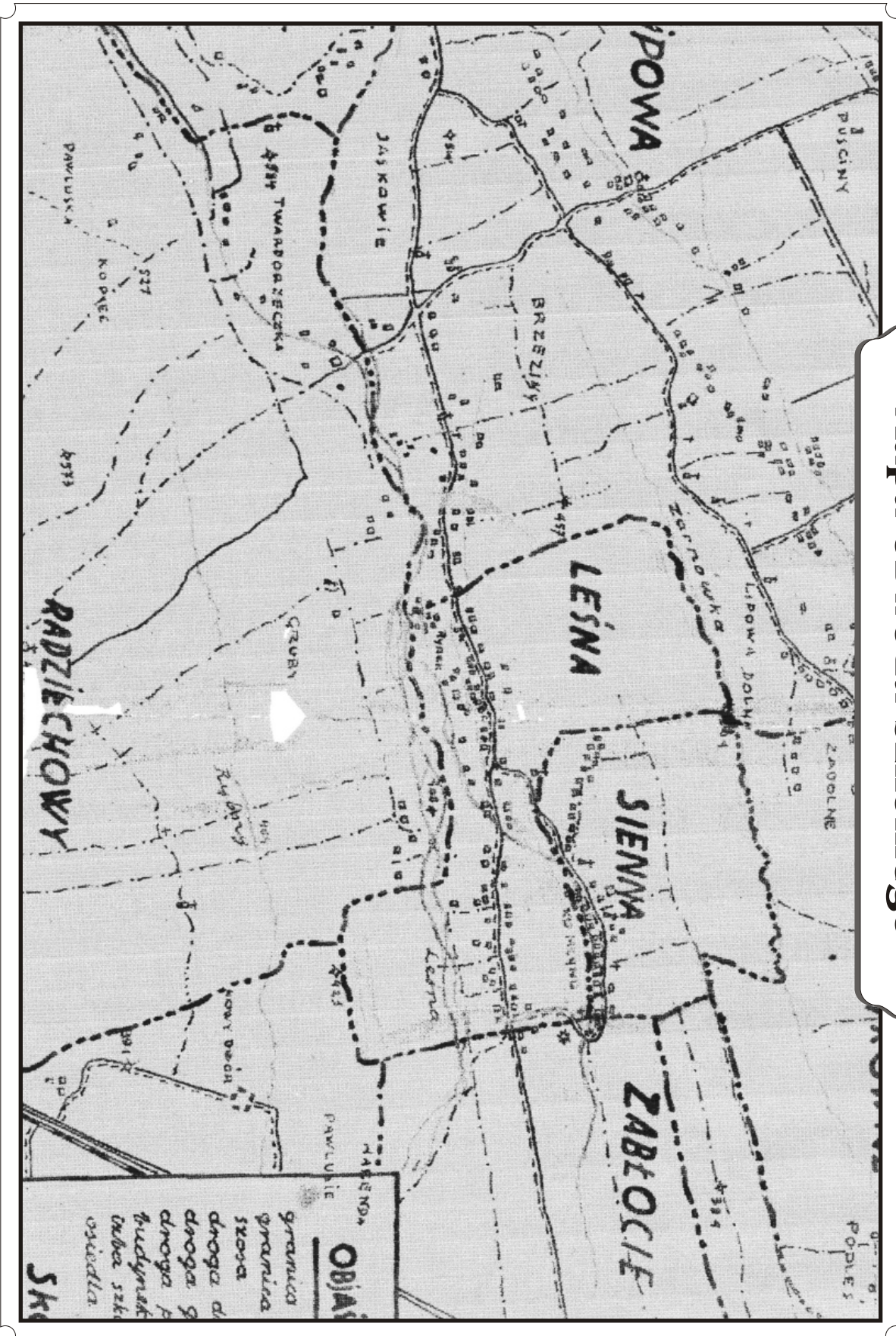
²⁹ Ibidem.

³⁰ Księga protokołów...op.cit.

³¹ Wykaz na temat funkcjonowania szkoły w Leśnej w czasie okupacji autorstwa kierownika A. Pyclika, październik 1946 r. [w:], Inspektorat Szkolny Żywiecki ISOW 123.

³² Ibidem.

³³ Słownik biograficzny... tom III, s. 185.

Mapa obwodu szkolnego